

'Zeytine adanmış ömür'

Başlığı “Kooperatifçiliğe adanmış ömür” biçiminde de yazabilirdik. Sözünü ettiğimiz kişi Cahit Çetin. Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Kooperatifler Birliği Başkanı. 1994’ten beri 23 yıldır kesintisiz, 1980’leri de katarsak 33 yıldır Birlik Başkanı. Birliğin toplam ömrünün neredeyse yarısından tek başına sorumlu olan yönetici. Aynı zamanda, son Birlik seçimlerinde aldığı yetkinin dolmasına üç yıla yakın süre varken, bu ay sonunda kendi isteğiyle çekilme kararı almış bir kooperatif yöneticisi. Tariş’in (veya onun kökeninde olan İncir Birliği’nin) kuruluşunun 100. Yıldönümünde İzmir Havagazı Fabrikası tesislerinde 5 Temmuz 2017’de bir kutlama ve veda töreninde bu kararını resmen açıkladığında ben de oradaydım. Ve orada “Zeytine Adanmış Ömür. H. Cahit Çetin” (aktaran Nihat Delibaşı) kitabı okurlarıyla buluşuyordu. (Kitap, Zeytinyağı Birliği yayını ve oradan temin edilebilir).

Cahit Çetin ile yollarımız Ocak 1994’te kesişti. Benim Tariş Genel Müdürlüğü görevimin üçüncü ve (sonradan belli olacağı üzere) son yılı, onun ise ikinci döneminin ilk yılıydı. Onda gördüğüm özellikler, ilk iki yılımdaki deneyimlerimden farklıydı. Karşımda kooperatifçilik modelini gönülden benimsemiş, temsilcisi olduğu ürünün sorunlarının tarımın genel sorunlarından ayrı düşünülemeyeceği bilincine ulaşmış ve profesyonel yöneticiliğe değer veren bir yönetici modeli vardı. Bu bizi ilk günden birbirimize yaklaştırdı.

IMF Programı kapsamında Dünya Bankası gözetiminde hazırlanan ve Haziran 2000’de yasalaşan 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif Birlikleri (TSBD) Kanunu, Birliklere bir özerklik alanı açar gözükürken (özetle onlara kendi genel müdürlerini belirleme hakkı verirken), Hazine’den Birliklere her türlü mali destek akışını yasaklıyordu. Ayrıca, sözde özerklik tanınan Birliklerin tepesine onların yatırım kararlarını denetleyecek geçici bir Yeniden Yapılandırma Kurulu getiriliyordu. Bunlar aslında Birliklerin idam fermanı gibiydi. Dünyanın hiçbir bağımsız ülkesinde tarımsal kooperatifler devlet desteğinden yoksun bırakılmazlar, tepelerine de bir DB güdümlü yeniden yapılandırma kurulu getirilmez.

Türkiye’deki TSKB örneğinde, Birlikler yılın sınırlı bir döneminde ortaklarından (ve bazen ortak dışından) yaptıkları alımları yılın bütününe yayarak sattıklarından, ciddi bir stok maliyeti üstlenirler. Bunun finansmanını kendi başlarına taşımaları veya piyasa düzeneğiyle (banka

kredileriyle) çevirmeleri mümkün olmaz. Bu nedenle devletin finansman desteğine (faizsiz veya çok düşük faizli kredi desteğine) ihtiyaç duyarlar. Bu desteği bir başka bakımdan da hak ederler; Birlikler sadece kendi ortaklarını değil, fiyat istikrarına yaptıkları katkılar bakımından söz konusu ürünün tüm üreticilerini korurlar, bazen adeta adı konulmamış bir kamusal stok kurumu (ofis) işlevi görebilirler; perakende sektörüne girdikleri ölçüde de tüketici açısından da fiyat-kalite dengesini güvenceye alırlar.

4572 sayılı “Birlikleri tasfiye yasası”, tasfiye amacına önemli ölçüde ulaştı. Bazı Birlikler sahneden silindi, Tarışbank IMF/DB kararıyla kapatıldı; birçok Birlik dev boyutlardan küçülmeye doğru inişe geçti, bu arada faaliyet alanlarını köklü bir biçimde daralttı, büyük bölümü ise ellerindeki sınai dönüşüm tesislerini ve değerli taşınmazlarını elden çıkararak ayakta kalmaya çalıştı. Ama ayakta kalabilenlerin çoğu da ortaklarının önemli bölümünü yitirdi, çünkü ürün alım bedellerini zamanında ödeme olanakları ellerinden kaymıştı.

Bu fırtınalı sularda gemisini yüzdürebilen, faaliyet alanının daralmasına izin vermeyen, taşınmaz kayıplarından etkilenmiş olsa bile yatırımlarını sürdürebilen (Zeytinyağı Kombinasyonu yeni bir mekânda yeni teknoloji ve kapasitelerle yeniden kurabilen) ender örnekten biri de Zeytinyağı Birliği oldu. Birlik borçlarının diğer birliklere kıyasla yönetilebilir bir miktar ve vade bileşiminde tutulabilmesi ve taşınmaz satışlarının sadece borç ödemelerine değil Birliğin uzun vadeli geleceğinin güvenceye alınmasına ayrılabilmesi de Zeytinyağı Birliği’nin ayırdedici başarıları arasına yazıldı.

Bu başarıların arkasında, Cahit Çetin’in vizyoner kooperatifçiliği kadar profesyonel kadrolarla çalışma ilkesi de birinci derecede rol oynamıştır. “Her şeyi ben bilir ve yaparım” diyen ve genel müdürlerini emir eri gibi kullanan Birlik başkanlarının aksine, Cahit Başkan profesyonel kooperatif yöneticilerine inisiyatif ve özerklik alanları bırakarak Birliğin başarısını güvenceye almıştır.

Son olarak, Türkiye’nin tarım politikalarına bütüncül bakışı hiç yitirmemesi, Tarış ve ortaklarının çıkarlarının da ötesine geçerek tüm sektörün çıkarlarını savunan bir sima olmaya yönelmesi, onu tarım kesiminin ulusal çapta bir temsilcisi olmaya da taşımıştır. Şimdi kendi kararıyla kendini emekliye sevkederken bile diğer Birlik başkanlarına örnek olması gereken bir davranışta bulunmaktadır.

Örnek bir kooperatifçi imgesini bilinçlere kazıyan Cahit Çetin’e yeni yaşamında sağlıklı dilemek tüm kooperatifçilerin ve tarım dostlarının görevi olmalıdır.

Ama ne onun ne de bizlerin görevi aktif yaşamımızla sınırlı değildir. Türkiye tarımını dışa bağımlılık koşullarından kurtarmak, piyasa karşısında sürekli ezilen küçük köylü kitlelerinin örgütlenmesine ön ayak olmak, tarıma verilen destekleri tarımın milli gelire katkısının en az üçte birine yükseltmek, bütün bunları yapabilmek için IMF/DB programlarının uygulayıcısı gayrimilli iktidar türlerinden kurtulmak bizleri bekleyen çetin görevler olarak önümüzde durmaktadır.

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/zeytine-adanmis-omur-206226